

[آیت‌الله کاشانی و دکتر مصدق] ۱۳۲۶-۱۹

تصویب ملی شدن صنعت نفت ایران

نفت و صنعت نفت در زیربنای اقتصادی کشورهای تولید کننده این ماده گرانبها نقش اساسی ایفا می کند. اقتصاد ایران نیز بطور عمده بر پایه نفت قرار داشته و دارد.

روز ملی شدن صنعت نفت ایران

تصویب ملی شدن صنعت نفت ایران

نفت و صنعت نفت در زیربنای اقتصادی کشورهای تولید کننده این ماده گرانبها نقش اساسی ایفا می کند. اقتصاد ایران نیز بطور عمده بر پایه نفت قرار داشته و دارد. در ایران نیز نفت اولاً به عنوان یک منبع انرژی، زندگی و اقتصاد مردم کشور را متحول ساخته و رشد و توسعه اقتصادی را باعث گردیده، ثانیاً درآمدهای حاصل از نفت سبب ترقی و پیشرفت در همه شئون اقتصادی و اجتماعی شده است.

امتیازات نفتی در قرن بیستم:

1- امتیاز داری:

امتیاز داری که در 28 ماه مه 1901 به توشیح مظفرالدین شاه قاجار رسید و به ویلیام فاکس داری واکس واگذار گردید، مهم ترین امتیازی بود که در آغاز قرن بیستم به مدت 60 سال به بیگانگان واگذار گردید. کاوش غارتگران نفت سرانجام در 26 ماه مه 1908 برابر با 5 خرداد 1287 شمسی به نتیجه رسید و موفق به اکتشاف نفت در منطقه مسجد سلیمان گردیدند.

بعد از کشف نفت در ایران، حفظ منافع نفتی بزرگترین هدف سیاسی انگلستان شد چرا که نفت به صورت یکی از مصالح و منافع مستقیم و استراتژیکی بریتانیا درآمد و ضرورت مداخلات بیشتر انگلیس در ایران را فراهم آورد و پس از جنگ جهانی اول و از سال 1920 به بعد شرکت نفت ایران و انگلیس به توصیه مشاورین حقوقی و مالی خود و با توجه به اهمیت نفت جنوب ایران برای دولت بریتانیا، درصدد برآمد امتیاز داری را تمدید و تجدید نظر کند. مذاکرات در اوایل آوریل 1933 آغاز شد و 29 آوریل همان سال منجر به عقد قرارداد جدید نفتی بین طرفین گردید که معروف به قرارداد 1933 می باشد.

قرارداد الحاق گس - گلشائیان:

دولت ایران خود نیز بعد از جنگ جهانی دوم به این نتیجه رسیده بود که تجدیدنظر در قرارداد 1933 به علت تحولات اوضاع سیاسی - اقتصادی جهان و تغییر شرایط قراردادهای نفتی در کشورهای نفت خیز خاورمیانه امری الزامی و حیاتی است. بنابراین دولت ایران اعتراضات و پیشنهادات خود را برای تعدیل شرایط قرارداد 1933 طی 25 ماده به کمپانی نفت جنوب تسلیم کرد.

از طرف کمپانی نفت جنوب نویل گس (N.A.GASS) با گلشائیان وزیر دارایی کابینه ساعد مذاکراتی انجام دادند و سرانجام در 26 تیر 1328 برابر با 17 ژوئیه 1949، الحاقیه ای را به قرارداد 1933، اضافه کردند که معروف به قرارداد گس - گلشائیان گردید. علی منصور نخست وزیر، لایحه را برای تعیین تکلیف به دوره شانزدهم مجلس تقدیم کرده و خود از بیان هر گونه نظری درباره آن خودداری کرد. استعمار پیر که منافع خود را در خطر می دید، برای ایجاد حکومت دیکتاتوری و تمدید و توسعه امتیاز نفت جنوب منصور را مجبور به استعفا کرد و سپهبد رزم آرا در 5 تیر 1329 از سوی شاه به عنوان نخست وزیر معرفی شد.

آیت ... کاشانی در این رابطه اعلامیه ای صادر و اعلام نمودند: «..... اینک مع التأسف می بینم باز می خواهند، مملکت را در چنگال دیکتاتوری بیندازند و ملت ستمدیده ایران را که سالها طعم تلخ دیکتاتوری را چشیده و از حکومت مطلقه هزارگونه مصیبت و شکنجه دیده، مجدداً گرفتار این بدبختی عظیم نمایند.«

نقش آیت ... کاشانی در عدم تصویب لایحه الحاقی:

آیت کاشانی برای جلوگیری از تصویب قرارداد نفت در مجلس، اعلامیه ای خطاب به ملت ایران درباره ملی کردن صنعت نفت

بعد از انتشار اعلامیه، اجتماع بزرگی در مسجد شاه (سابق) برپا گردید که در آن سخنرانان راجع به ابطال قرارداد نفت 1312 شمسی 1933 میلادی به سخنرانی پرداختند و خواستار ملی شدن صنعت نفت شدند.

در اعلامیه ای از آیت ا... کاشانی آمده بود:

«..... بر همه کس واضح و آشکار است که تمام بلیات و مصائب، مخصوصاً هرج و مرج دستگاه اداری و غارت بیت المال و تسلط زمامداران نالایق و مملکت فروش و بطور کلی تشویق جنایتکاران و حبس و تبعید و شکنجه وطن دوستان در اثر سیاست جابر انگلستان در مملکت ما به وجود آمده است و آن دولت همیشه این اعمال خلاف عفت و انسانیت را برای غارت نفت ایران که بزرگترین و مهم ترین ثروت ملی ماست، مرتکب شده و می شود

..... ملی شدن صنعت نفت در ایران تنها چاره بیچارگیهای ماست، زیرا بدین وسیله ثروت بیکران که خداوند تبارک و تعالی به ملت ایران عطا فرموده، از دست دشمنان بشر که مقصدی جز منفعت طلبی و مکیدن خون ملل ضعیف ندارند، بیرون آمده، به صاحبان حقیقی و مستحق آن می رسد برای اینکه تکلیف دینی و وطنی ملت مسلمان ایران کاملاً معلوم و روشن باشد ناچارم این آرزوی عمومی را یک بار دیگر در اینجا بیان کنم تا به نام سعادت ملت ایران و به منظور کمک به تأمین صلح جهانی، همه افراد مملکت بخواهند که صنعت نفت ایران در مناطق کشور بدون استثناء ملی اعلام شود.....»

رزم آرا با گستاخی تمام و بی اعتنایی، همچنان روی تصویب قرارداد الحاقی پافشاری می کرد و در پاسخ به کمیسیون نفت (12 اسفند 1329) گفت: «..... اگر زیاد پافشاری کنند مسجد را بر سر کاشانی و مجلس را بر سر مصدق خراب خواهیم کرد.»

رزم آرا در 16 اسفند 1329 هدف گلوله های آتشین خلیل طهماسبی که فریاد می زد «مرده باد شرکت نفت» قرار گرفت و از پای درآمد.

آیت ا... کاشانی در مصاحبه ای چنین گفت:

«..... این عمل به نفع ملت ایران بود و این گلوله و ضربه، عالی ترین و مفیدترین ضربه ای بود که به پیکر استعمار و دشمنان ملت ایران وارد آمد. قاتل رزم آرا باید آزاد شود. این اقدام او در راه خدمت به ملت ایران و برادران مسلمانانش عملی شده است.».....

آیت ا... کاشانی در برداشتن آخرین گامها برای ملی کردن صنعت نفت و کوتاه کردن دست بیگانگان از منابع ثروت ملی و دخالت در امور کشور، همزمان با تشییع جنازه رزم آرا، دستور داد تظاهرات ملی و همگانی در خیابانهای تهران برپا شود .

شاه از طریق سر لشکر ضرابی برای آیت ا... پیام فرستاد که مانع تندرویهای فدائیان اسلام شود و اجتماعی را که قرار بود در میدان بهارستان برپا شود متوقف کند اما ایشان نپذیرفت و سرانجام تظاهرات بزرگ 100 هزار نفری در تهران به راه افتاد. در این روزها تنها مرد قدرتمند ایران آیت ا... به حساب می آمد و همه به حرکتها و تصمیمات وی چشم دوخته بودند.

تصویب ملی شدن صنعت نفت:

پس از رزم آرا، خلیل فهمی به نخست وزیری انتخاب گردید. دیگر هیچکدام از نمایندگان وابسته به انگلیس جرأت مقاومت در برابر ملی شدن صنعت نفت را نداشتند و از این رو کمیسیون نفت جهت تصویب به مجلس تقدیم گردید.

گزارش کمیسیون در 24 اسفند به تصویب مجلس شورا و در 29 اسفند به تصویب مجلس سنا رسید. همچنین مجلس در 29 اسفند 1329، گزارش پیشنهادی کمیسیون نفت را به شرح زیر تصویب نمود:

«به نام سعادت ملت ایران و به منظور تأمین صلح جهان، (ما) امضاء کنندگان ذیل پیشنهاد می نمائیم که صنعت نفت ایران در تمام مناطق کشور بدون استثناء ملی شود، یعنی تمام عملیات اکتشاف، استخراج و بهره برداری در دست دولت قرار گیرد.»

روز ششم اردیبهشت 1330 مجلس به نخست وزیری دکتر مصدق ابراز تمایل نمود. و وی در هفتم اردیبهشت به نخست وزیری رسید. مجلس در تاریخ 9 اردیبهشت همان سال پس از تغییرات جزئی که در گزارش 9 ماده ای کمیسیون نفت به عمل آورد آن را تصویب و

در دهم اردیبهشت به تصویب مجلس سنا رسید. و در 12 اردیبهشت دکتر مصدق ضمن معرفی کابینه خود به مجلس شورای ملی، اجرای قانون ملی شدن صنعت نفت را در سراسر کشور را که در سر لوحه برنامه دولت قرار داده بود، اعلام کرد.